

Ösztönző állam – hatékonyabb vállalatok

Parragh Bianka (szerkesztő)

AKADÉMIAI KIADÓ, 2019, BUDAPEST

A 2008-ban bekövetkező pénzügyi, majd világgazdaságivá terebélyesedő válság ráirányította a figyelmet az állam gazdasági szerepvállalásának újragondolására. Az éjjeliőr állam mellett érvelő, a piac önszabályozó mechanizmusában hívő főirányú közgazdasági koncepciókkal szemben egyre többen fogalmaztak meg határozott álláspontot, köztük olyan neves közgazdászok, mint a Nobel-díjas *Joseph Stiglitz*: „Nevezetes tételek, mint az Adam Smith-féle láthatatlan kéz, nem érvényesek; a láthatatlan kéz azért volt láthatatlan, mert ott sem volt. Kevesen érvelnének ma amellest, hogy a bankok menedzserei saját érdeküket követve a világgazdaság jólétét mozdítják elő.” (Stiglitz, 2010 – nyílt levél a *Financial Times*-ben). A válságot követő több mint tíz évben nemcsak az elméleti viták szintjén, hanem közvetlenül a válság negatív hatásainak kezelésében, konkrét intéz-

kedések formájában is egyre inkább alátámasztást nyert, hogy a piacgazdaság működésének az aktív állami szerepvállalás lényeges feltétele. A közelmúlt drámai eseményei, a 2020 elején kirobbanó világjárvány szomorú aktualitását adja ennek a kérdéskörnek, mi több, a járvány egészségre, társadalomra és gazdaságra gyakorolt extrém negatív hatása még jobban felerősítette az állami beavatkozás és cselekvőképesség iránti igényt és elvárást.

Még a járvány kialakulása előtt, 2019-ben jelent meg az Akadémia Kiadó gondozásában a Parragh Bianka által szerkesztett kötet *Ösztönző állam – hatékonyabb vállalatok* címmel, amely ennek a témának elsődlegesen magyar vonatkozásait járja körbe. Már a kötet címéből is nyilvánvaló, hogy a könyv egésze és egyes fejezetei is abból a nézőpontból elemzik az állam, ezen belül is a magyar kormányzat gazdaság-

politikai lépéseit, mint a gazdaság, a vállalatok fejlődésének szükséges feltétel- és keretrendszerét. Gazdaságtelméleti érvelést a szerkesztő által írt bevezető fejezet legelején találhatunk, ezt követően azonban mind itt, mind pedig a későbbi fejezetekben a magyar gyakorlat bemutatására kerül sor, kiemelten az elmúlt tíz év kormányzati tevékenységének a magyar gazdaságra, különös tekintettel a vállalatok működésére gyakorolt hatásáról. A bevezető rész mintegy keretbe foglalja, illetve megelölezi mindazon témákat, amelyeket a későbbi fejezetek szerzői, a magyar gazdasági élet és közgazdasági szakma illusztris szereplői részleteiben is kifejtettek.

■ Parragh Bianka közel száz oldalas bevezető fejezete az állam és gazdaság kapcsolatának már említett elméleti megalapozásával indul. A szerző az elmúlt száz év legnagyobb hatású közgazdászaira hivatkozva érvel az állam gazdasági szerepvállalásának jelentősége mellett, köztük *John Maynard Keynes*, *Alexander Gerschenkron*, a már említett *Joseph Stiglitz* vagy a legutóbbi időkben világhírnévre szertett francia közgazdász, *Thomas Piketty* nézetei jelennek meg kiemelten. A fejezet a 2008-as válságból levonható következtetésekre közvetlenül is kitér, rámutatva a neoliberais koncepció korlátaira, és a kritikát megfogalmazó magyar közgazdasági gondolkodók érveire:

- a túlzott mértékű piaci liberalizáció és dereguláció óhatatlanul válságokhoz vezet,
- a verseny nem garantálja az etikus piaci működést,
- a kialakult válság megoldásában végül állami beavatkozásra van szükség.

Ez utóbbi megállapítást mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az állami beavatkozás mértéke még olyan liberális berendezkedésű országokban is, mint az Egyesült Államok, igen jelentős szintet ért el, hiszen 245 milliárd dollárt fordított az amerikai kormányzat a

nagybankok feltőkésítésére a 2008-as válságot követően (Ábel, et al., 2013, 16).

Összegezve a nemzetközi és hazai tanulmányok konklúzióit, a bevezetőben megfogalmazásra kerül a jó kormányzás feltételrendszere: törvényesség, ellenőrizhetőség, együttműködés, hatékonyság és kiemelten a közjó szolgálata. Ez utóbbi kapcsán érdemes megjegyeznünk, hogy a Katolikus Egyház társadalmi, gazdasági tanításának egyik alapelve a közjó megvalósítása – mint végső gazdasági cél –, amelynek figyelembevétele nélkül a piac nem működhet helyesen. A piacgazdaság átfogó problémáira és az erkölcsi szemlélet hiányára figyelmeztető közgazdászokkal összhangban már *II. János Pál* pápa, majd *Benedek* emeritus pápa is hangsúlyozza, hogy a piaci automatizmusba (láthatatlan kézbe) vetett hit „*arra ösztönözte az embert, hogy gyakran romboló módon visszaéljen a gazdaság eszközével*” (XVI. Benedek, 2009, §34)

Az elméleti felvezetést követően Parragh Bianka számba veszi mindazokat a magyar kormányzati lépéseket, amelyeket a már leírt jó kormányzáshoz vezető útnak tekint. Így elsőként említi a gazdasági szempontok, ezen belül is az államadósság korlátozásának beemelését az Alaptörvénybe. Ezt követően tér ki az Állami Számvevőszék által kezdeményezett szemléletváltásra a közszférában, az eredményesség, a közjó és a tulajdonosi hozzáállás hangsúlyozásával, amely előkészíti a kötet második fejezetének gondolatait.

Parragh Bianka az állami modellváltás lényegi elemeként emeli ki a kooperációt, amelynek egyrészt a gazdaságpolitika különböző ágai között (fiskális-monetáris), másrészt az állam és a többi piaci szereplő között kell kialakulnia. Ennek jegyében a szerző több, lényegi változásra is felhívja a figyelmet.

A monetáris és fiskális politika együttműködésének egyik megnyilvánulásaként azonosítja a kötet a jegybanki alapkamat csökkenő trendjét, amely az elmúlt 4 év 0,9 százalékos szint-

jéről épp idén júniusban mérséklődött 0,75 százalékra, majd júliusban tovább 0,6 százalékra. Ez a tudatos jegybanki törekvés 2013–2018 között 2400 milliárd forint megtakarítást jelentett az államháztartásnak (53. oldal). Az állampénzügyek konszolidálásának másik fontos elemeként az államadósság devizaarányának, valamint az összes piaci szereplő devizahitelének visszaszorítását, illetve kivetését jelöli meg a szerző, amelyhez a jegybank 9,6 milliárd eurós kibocsátással járult hozzá 2014–2015 között (55. oldal). Tovább erősítette a fiskális és monetáris politika együttműködését a 2013. évi jegybanktörvény¹ is. A jogszabály a jegybank számára elsődleges célján, az árstabilitás elérésén és fenntartásán túlmenően további két mandátumot is megjelöl: az egyik a pénzügyi stabilitás és ellenállóképesség biztosítása, a másik a gazdasági növekedés és a kormány gazdaságpolitikájának támogatása. A szokványos jegybanki eszközökön szintén túlmutatott az MNB által 2013-ban meghirdetett Növekedési Hitelprogram, amely a kis- és középvállalatok (kkv) hitelezésének és beruházásuk ösztönzésének szándékával indult és mutatott fel sikereket. Ehhez kapcsolódik a 2019-ben megkezdett Növekedési Kötvényprogram, amely ugyanúgy a kkv-szektorra célozza meg elsődlegesen, tőkepiaci finanszírozásuk elősegítésével. A tőzsdéi finanszírozás legújabb törekvéseiről a kötet 7. fejezete ad részletes áttekintést.

Az együttműködés másik dimenziója, az állam valamint a vállalatok, a háztartások közötti kapcsolat erősítése a szerző szerint. Ezen a területen Parragh Bianka elsőnek az adórendszer átalakítását említi meg, amelynek lényegi eleme az adózás súlypontjának a munkát és tőkét terhelő adókról a forgalmi adókra helyezése. Ez a törekvés egybeesik az elméleti modellek megállapításaival, amelyek szerint a tőkejövedelemre kivetett adó optimális mértéke zéró, még akkor is, ha az állam csak azoknak az állampolgároknak a jólétével törődik, akik nem

rendelkeznek tőkejavakkal (Valentinyi, 2001, 459.). Az adóreform hatására Magyarországon csökkent az adóék nagysága (47. oldal), a társasági adó az egyik legalacsonyabb Európában, és jelentősen visszaszorult az adóelkerülés mértéke is, amelyhez – tegyük hozzá – nagyban hozzájárultak az online pénztárgépek és számlázási rendszer bevezetése is.

A pozitív tendenciák között emeli ki a kötet azt a jelentős változást is, amely a vállalati szektor általános termelékenységjavulásában érhető tetten. A magyar vállalatok termelékenységének növekedése a visegrádi országokhoz viszonyítva is kiemelkedő volt az elmúlt évtizedben, amelyet az *SME performance Review* adatai is alátámasztanak (http://osszkep.hu/wp-content/uploads/2019/12/Termlekenysegvaltozas_kategoriankent_18-10.png).

A biztató trendek mellett a bevezető fejezet ugyanakkor rámutat a magyar vállalati szerkezet duális jellegére is, amely egyrészt a kis- és középvállalatok (kkv-k) és a nagyvállalati szektor között, másrészt a hazai és külföldi tulajdonú vállalatok között meglévő jelentős különbségekben is megfigyelhető. A lemaradt vállalatok felzárkóztatásának elősegítése érdekében a kormánynak további teendői vannak a vállalatirányítás, a technológiai fejlesztés, a munkaerő szakmai felkészültségének javítása terén (63–68. oldal). Az innováció ösztönzésének és a vállalatirányítás átalakításának szükségességét a későbbi, hatodik és kilencedik fejezetek fejtik ki bővebben.

A bevezető rész táblázatok, adatok és ábrák felvonultatásával zárul, amelyek azt kívánják demonstrálni, hogy az elmúlt évtized során milyen mértékben volt sikeres az állam és a vállalatok közötti kapcsolat erősítésének törekvése, és mindez hogyan hatott az ország gazdasági növekedésére (68–98. oldal). A bemutatott trendek az állami tevékenységnek nagyon széles spektrumát ölelik fel, kezdve az államadósság és a GDP ciklusainak összevetésével, folytatva a foglalkoztatottság és aktivitá-

si ráta jelentős javulásával, külön kitérve a beruházás és hitelezés viszonyára, ezen belül is a Széchenyi-kártya-programra, amely hasonlóan néhány már említett témakörhöz, megelőlegezi a későbbi, nyolcadik fejezet átfogó elemzését. Ebben a zárószakaszban kap helyet a kutatásfejlesztésre és az oktatásra fordított kormányzati kiadások növekvő mértékének bemutatása is. A szerző megemlíti ugyan az adóforintok hatékony elköltésének szükségességét, de átfogóbb képet kaptunk volna, ha egy-két bekezdés erejéig kitér a közoktatás (PISA-felmérések OECD-átlag alatti magyar eredményei²), és a felsőoktatás (nincs magyar egyetem a világ 500 legjobbja között³) előtt álló komoly kihívásokra is.

Szintén fontos eleme e záró szakasznak az országba be- és onnan kiáramló külföldi működőtőke struktúrájának, motivációjának és a befogadó gazdaságra gyakorolt hatásának elemzése is. Ez utóbbi kapcsán külön figyelmet érdemel a közvetett hatások között megemlített tovaggyűrűző (*spillover*) technológiai hatás lehetősége, amely a vállalati innováció egyik kulcseleme, és ezáltal a gazdasági növekedés katalizátora is lehetne, amennyiben megvalósul. Sajnos a magyar vállalati körben – különösen, ha a kkv-szektorra is figyelembe vesszük – komoly tudásátadás/átvétel nem mutatható ki (Katona, 2018).

A bevezető fejezet az állam tágabb értelemben vett, a gazdasági növekedésen túlmutató (egészség, környezetvédelem, boldogságindex) beavatkozási lehetőségeinek számbavételével zárul.

A könyv további nyolc fejezete a bevezetőben már érintett kérdések részletesebb kifejtését adják, de valójában önálló tanulmányok, amelyek mindegyike más-más szerző(k)höz köthető.

■ A tanulmányok közül az első – egyben a kötet második fejezete – *Domokos László*, az Állami Számvevőszék elnöke tollából szüle-

tett, melynek címe: Vállalatirányítás a közérdek szolgálatában. A tanulmány legfontosabb mondanivalója, amely a bevezetéstől az összegzésig végigkíséri a tanulmány gondolatmenetét az, hogy a magán- és az állami tulajdonú vállalatok közötti legfőbb különbség a közjóhoz való viszony. A közjó középpontba helyezése az állami tulajdonú vállalatok működésében a tanulmány legfőbb értéke. Ugyanakkor itt érdemes megjegyeznünk, hogy a vállalati felelősségvállalás fogalmának bevezetésével már több mint száz éves szakirodalma van annak az elvárásnak, amely a magántulajdonú vállalkozások számára is előírja a fenntartható fejlődés szem előtt tartását és a társadalom iránti felelős magatartás követését. A korábbiakban már hivatkozott katolikus társadalmi, gazdasági tanítások sem húznak éles határt a profitorientált és a nonprofit szervezetek között e tekintetben. Mindkettő legitimitását a közjó szolgálatától teszik függővé (XVI. Benedek pápa, 2009).

A fejezet a közjó mellett nagy hangsúlyt fektet az állami tulajdonú vállalatok irányításának megújítására is, amely az erőteljesebb menedzsmentszemlélet bevezetését teszi sürgetővé ebben a szektorban. Több, az áttekintést nagymértékben szolgáló ábra egészíti ki a leírtakat, így a 2.1 ábra világít rá a rendeltetésszerű és a nem pazarló működés közötti különbségre is. Az előbbihez elegendő szabályszerűen irányítani a vállalatot, az utóbbihoz azonban célszerű, gazdaságos, hatékony működésre van szükség, amely az eredmény elérését helyezi a működés fókuszába. Domokos László ugyanakkor rámutat arra is, hogy az állami vállalatok tevékenységének jogszabályi háttere jelenleg csak a szabályosság ellenőrzését és számonkérését teszi lehetővé. Az eredményességhez, a vagyongazdálkodáshoz a hatályos szabályozási környezet nem rendel teljesítménykritériumokat, így a hatékonyság érvényre juttatásához belső megújulásra van elsősorban szükség. Ennek eszköze lehet az úgynevezett állammenedzs-

ment-szemlélet és az etikus vezetés módszerének bevezetése az állami tulajdonú vállalatoknál. Az állammenedzsment-modell elemeit a 2.3. ábra részletezi, amelynek három fő iránya:

- stratégiai menedzsment,
- integritáselvű irányítás,
- változásmenedzsment.

A felsorolt témakörökben Domokos László a legfrissebb és legismertebb hazai forrásokra hivatkozik (Barakonyi, 2017; Farkas, 2017), de ezeknek a kérdéseknek a kifejtése nagyon szűkszavú, így hagy némi hiányérzetet az olvasóban. (Az integritás kivétel, mert ezt később, az 5. fejezet részletesen elemzi.)

■ A harmadik fejezet egy átfogó gazdaságstratégia bemutatásával kapcsolódik a bevezető fejezet általános gazdasági körképéhez, Gazdaságstratégiai irányok a magyar gazdaságpolitikában címmel. A tanulmány gazdaságpolitikai szemléletét alapvetően meghatározza, hogy egyik szerzője az Innovációs és Technológiai Minisztérium államtitkára, *György László*, a másik szerző pedig *Oláh Dániel*, a Mandiner rovatvezetője. A hivatkozásokkal és adatokkal gazdagon alátámasztott tanulmány határozott véleményt fogalmaz meg az elmúlt évtizedek eddigi sikerei/kudarcai, valamint a Magyarország előtt álló, kormányzati programnak is beillő, gazdasági jövőkép vonatkozásában.

A tanulmány egyik sarkalatos pontja a külföldi tőke ellentmondásos hatása a nemzetgazdaságra és – ettől nem függetlenül – a stratégia-ileg fontos iparágak hazai tulajdonba vételének hangsúlyozása. Piketty, *Novokmet* 2018-as tanulmányára hivatkozva Magyarországot (és a visegrádi országokat is) függő gazdaságként azonosítják a szerzők, ahol a kiáramló tőkejövedelmek jelentősen meghaladják a beáramló uniós transzferek mértékét. (Az előbbi a GDP 7,2 százaléka az utóbbi a GDP 4 százaléka, 128. oldal). A tanulmány e megállapítását árnyalando néhány kiegészítést érdemes megfogalmaznunk. Először is igaz, hogy a

Magyarországon befektető külföldi tulajdonosok döntő többsége valóban az Európai Unióból származik, de mégis mintegy 20 százaléka más térségekből, országokból érkezett, vagyis az EU-val szembeni egyenleg megvonása így nem precíz. Másrészt, a hivatkozott tőkejövedelmek a repatriált profiton túl az anyavállalati kölcsön kamatait is tartalmazzák, egy automatikus fizetési kötelezettséget, amely más jellegű, mint az osztalékról hozott tulajdonosi döntés. Harmadrészt, a külföldi tulajdonú vállalatok adózott jövedelmeiből nemcsak osztalékot fizettek, hanem jelentős nagyságrendben (hol kevesebb, hol nagyobb mértékben) fektettek be újra Magyarországon az elmúlt évtizedekben, amely egyrészt tovább növelte a hazai külföldi tőke állományát, másrészt beruházásai révén, a magyar GDP-t. (Lásd MNB statisztikai adatok és módszertan.⁴) Önmagában tehát a kiáramló tőkejövedelmek nagysága nem sokat mond el arról, hogy a külföldi tőke mekkora és milyen mélységű hatást gyakorol a befogadó gazdaságra. Az viszont alapvető kérdés és egyben gazdaságpolitikai célként fogalmazható meg, hogy az országba érkező külföldi tőke és uniós transzferek elsődlegesen a hazai gazdaság fejlődéséhez és versenyképességének javulásához járuljanak hozzá. E cél megvalósulásában pedig bőven van az állami szerepvállalásnak mozgástere. A szerzők végső konklúziója is az, hogy az ösztönző államnak nem protekcionista, hanem patrióta gazdaságpolitikát kell folytatnia.

A tanulmány – kapcsolódva a bevezetőben már megfogalmazottakhoz – áttekinti azokat a kormányzati lépéseket is, amelyek az elmúlt évtizedben járultak hozzá a vállalati szektor fejlődéséhez, külön kiemelve a foglalkoztatási fordulatként meghatározott munkaerőpiaci változásokat is. A fejezet számba veszi a jövő azon globális megatrendjeit is, amelyek lényegi befolyást gyakorolhatnak a magyar kormányzat gazdaságstratégiájára. E jövőbeni tendenciák között az innovációvezérelt gazdaság ki-

hívásait külön is hangsúlyozzák a szerzők. Az úgynevezett mosolygörbe megmutatja, hogy a hagyományos termelési folyamatok leértékelődnek, míg ezzel párhuzamosan a K+F, az innováció, valamint a marketing növekvő hozzáadott értéke vetíthető előre. Erre válaszként fogalmazza meg a tanulmány a hazai innováció, az ipari dimenzióváltás és a kkv-szektor digitalizálásának szükségességét, és ehhez kapcsolódóan az állami fejlesztések és ösztönzés-politika új irányait.

■ Az állam és a gazdaság együttműködésének lehetséges formáit tárgyalja a negyedik fejezet is, de a korábbi fejezetektől eltérően, a vállalkozói szektor szempontjából közelíti meg a kérdést. A vállalkozói nézőpont megnyilvánulását erősíti, hogy a fejezet szerzője *Parragh László*, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke. A tanulmány már felütésében is a vállalati termelékenységet meghatározó tényezők beazonosítását tekinti kiindulópontjának, köztük a tőke felhasználásának határfokát, a humántőke rendelkezésre állását, a K+F+I és nem utolsó sorban az intézményi háttér fejlettségét. E tényezők mindegyike megkívánja, de legalább is lehetővé teszi az aktív állami szerepvállalást. Ahogy már a bevezetőben is említésre kerültek a vállalati termelékenységekben megmutató pozitív változások és az ezzel párhuzamosan létező dualitás a nagyvállalatok és a kkv-szektor, valamint a hazai és a külföldi tulajdonú vállalatok között, ebben a fejezetben is részletes elemzést kapunk ezekről a kérdésekről. A szerző egy komplex magyar vállalati körképet tár elénk, sok érdekes és megfontolandó adattal, mint például azzal a megállapítással, hogy ha az egyfős cégek termelékenysége csupán a mikrovállalkozások szintjére emelkedne, akkor ez önmagában is 1,8 százalékkal növelné meg a kkv-szektor által előállított bruttó hozzáadott értéket (162. oldal). Parragh László felhívja ugyanakkor arra is a figyelmet, hogy az elmúlt években fellépő és

a vállalatok által a legnagyobb problémaként megjelölt munkaerőhiány tovább erősítheti a duális jelleget, hiszen annak legnagyobb vesztesei a kis- és középvállalatok. Ezek a vállalatok ugyanis nem tudják megfizetni a képzett munkaerőt, vagy ha mégis megfizetik, akkor azt a pénzt a fejlesztéstől vonják el. A helyzetből kivezető egyik út maga a technológiai korszerűsítés, az innováció lehetne, amely kiválthatja az élőmunka egy részét. A dualitás az innováció terén azonban még erőteljesebben érezteti a hatását. Ezért Parragh az állami támogatások szükségességét hangsúlyozza, – pozitív példaként említve a Modern vállalkozások programot –, amelynek célja a jellemzően hazai tulajdonú kkv-szektor innovációs aktivitásának javítása. A szerző ugyanakkor rámutat a dualitás leküzdésének másik kézenfekvő módjára is, amely nem más, mint a külföldi tulajdonú vállalatok jó gyakorlatának, technológiai tudásának adaptálása, vagyis a bevezető kapcsán már említett *spillover-hatás* érvényre juttatása. A vállalatok közötti kapcsolat és tanulási készség Magyarországon jóval az EU-átlag alatt van, amelyet az ÁSZ felmérése (Szilágyi, 2017, 26.) és korábbi kutatási eredmények (Katona, 2018) is igazolnak. Ennek támogatásában tehát széles mozgástere van még a magyar államnak.

■ *Báger Gusztáv*, az MNB Monetáris Tanácsának tagja a szerzője a sorban következő ötödik fejezetnek. Ez a téma jobban illeszkedett volna a második fejezet gondolatíságához, ha azt követően kerül bele a kötetbe, hiszen hasonlóan az abban kifejtettekhez, a közszféra vezetési szemléletének megújítását szorgalmazza, az úgynevezett integritás fogalmának és gyakorlatának bevezetésével. Az integritás a közigazgatási etikához képest egy tágabb koncepció, amely az etikai elveken túl a helyes cselekvést, a szakmaiságot, kompetenciát és a szabályszerűséget is magában foglalja, ezáltal a személyi szintjéről a szervezet

szintjére emelve az elvárásokat. A tanulmány az integritás ellentétéként, illetve az integritás hiányaként definiálja a csalást és a korrupciót, ezáltal az integritás megvalósítása egyszerűsíti a korrupció elleni küzdelem hatékony eszköze is, amely alapulhat kényszerítő jellegű szabályokon, illetve ösztönző elveken egyaránt. Az integritás ugyanakkor a jó kormányzás alappillére is egyben, amelynek ismérveit egy 2009-es OECD-tanulmány alapján részletezi a szerző, több, szemléletes ábrával egészítve ki mondandóját. Ahogy a bevezető és a második fejezet kapcsán már említésre került, az integritás kérdéskörénél is érdemes megfontolni a katolikus egyház tanításának kiindulópontját, miszerint az erkölcs és a gazdaság, ezen belül pedig a hatékony irányítás, elválaszthatatlanok egymástól (XVI. Benedek pápa, 2009).

A fejezet egyik legérdekesebb része az integritási kockázatelemzés magyarországi tapasztalatainak bemutatása. Az ÁSZ 2011–2017 között a közzféra intézményeiben önkéntes alapon, majd a 2017-ben az állami tulajdonú gazdasági társaságoknál végzett vizsgálatai számos tanulsággal szolgálnak. Az egyik fontos következtetés, amelyet levonhatunk a projekt eredményeképpen, hogy önmagában a felmérésben való részvétel is javította a költségvetési szervek kockázatérzékenységét. A felmérés megerősítette, hogy a vizsgált vállalatoknál a korrupció kockázata a nagyobb mérlegfőösszegű, közfeladatot ellátó, uniós támogatásban részesülő és közbeszerzést lefolytató gazdasági társaságoknál volt kiemelkedő. Az eredményeket számos adattal támasztja alá a szerző (például az 5.3 és az 5.4 táblázatok). A tanulmány az integritás alkalmazásának új irányait is felvázolja, amelyet az üzleti szféra számára is követelményként állít.

■ A következő, Az állam szerepe az innovációban címet viselő tanulmány ott folytatja, ahol a negyedik fejezet abbahagyta. *Szigeti*

Ádám, az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat főtktára számos nemzetközi példát és tapasztalatot felvonultató tanulmányában átfogó képet ad a címben megfogalmazott téma körül kialakult vitáról. Egyértelműen amellet érvel, hogy az államnak fontos szerepe van a vállalati innováció ösztönzésében, illetve támogatásában. Rögtön a fejezet elején szétosztlat egy tévhitet, miszerint egy hatékony, liberális állam – mint amilyen az Egyesült Államok kormányzata is – csak a háttérből „figyelné” az olyan vállalatirások megszületését, mint amilyen például az Apple vagy a Microsoft. Konkrét számadatokkal igazolja, hogy az USA innovációs szakpolitikája kifejezetten proaktív, és éppen az említett vállalkozások felfutásában is komoly támogatásokkal vett részt. Ugyanakkor a tanulmány nem tér ki részletesen, épp csak megemlíti, az állami szerepvállalásról szóló széleskörű elméleti vita állításait. Talán egy zárójeles megjegyzésnél *Schumpeter* nézetei mégis valamivel hosszabb kifejtést is megérdemelték volna, annál is inkább, hiszen *Schumpeter* (1939) innovációmegközelítése – miszerint a legkiválóbb tudományos eredmény is csak akkor válik innovációvá, ha azt egy vállalkozó hasznosítja – nem áll ellentétben a fejezet mondanivalójával, inkább kiegészíti, sőt alátámasztja azt.

A fejezet számba veszi az állami szerepvállalás különböző formáit, köztük a kihívásvezérelt innovációt, a keresletoldali ösztönzés formáit, vagy az úgynevezett *smart money* típusú, leginkább a kockázati tőke finanszírozására emlékeztető megoldásokat. Mindegyik vonatkozásában bemutat sikeres nemzetközi, európai példákat és kezdeményezéseket, amelyek, a hazai gyakorlattal összevetve, irányt mutathatnak a magyar kormányzati szerepvállalás megújításának módjaira. Ezek közül kiemelendő a magyar egyetemi innovációs központok támogatásának átalakítása, amely a tevékenység finanszírozása helyett az eredményekre helyezné a jövőben a hangsúlyt. A fejezet másik

fontos felvetése a hazai pályázatok visszatérítési rendszerének megreformálása, amely jelenleg a sikertelen próbálkozások esetén büntet visszafizetési kötelezettséggel. Ezzel szemben Szigeti az izraeli gyakorlatot tartja követendő példának, ahol a sikeres projektektől várják el a támogatás kamatmentes visszatérítését, ezáltal részesítve a közösséget a támogatások hasznából.

■ A hetedik és nyolcadik fejezetek a vállalkozások, ezen belül kiemelten a kis- és középvállalatok finanszírozásának tapasztalatait és legújabb irányait elemzik. A 7. fejezetben a Budapesti Értéktőzsde (BÉT) kér magának finanszírozó szerepet ebben a szektorban, amely törekvésről a BÉT vezérigazgatója, *Végh Richárd* írt tanulmányt Versenyképes tőzsde, versenyképes vállalatok címmel.

A gazdaságfinanszírozás jelenleg létező két fő modellje, az angolszász és a kontinentális modell közül az utóbbihoz tartozik a magyar pénzügyi közvetítőrendszer. Az angolszász országokban a szabad tőke elszórtan áll rendelkezésre és a tőzsde segítette elő leghatékonyabban a megtakarítások összegyűjtését. A kontinentális európai országokban azonban a tőke koncentráltasága (feudális maradványként) a bankok felvirágzásának kedvezett (Fiore, Uhlig, 2011). A kelet-közép-európai országok, köztük Magyarország azonban még a kontinentális modellen belül is kifejezetten alacsony tőzsdei finanszírozással jellemezhető a banki hitelekhez viszonyítva. Ezt az alacsony arányt Végh tanulmánya is kiemeli (7.5 ábra, 248. oldal). A fejezet egy átfogó tőkepiaci körképpel igazolja, hogy a tőzsdei kapitalizáció foka, a részvények aránya a lakossági vagyonton belül, valamint a vállalati kötvény, vállalati részvény, mint finanszírozási forrás nagyságrendje kirívóan alacsony Magyarországon az európai, egyébként kontinentális modellt követő országokhoz képest is. Ezen a helyzeten kíván változtatni a tőzsde jelenlegi vezeté-

se oly módon, hogy különböző európai programokhoz, kezdeményezésekhez csatlakozik, mint amilyen a Tőkepiaci Unió (CMU), vagy az úgynevezett ELITE-program. Mindkét program lényegi törekvése ugyanis a tőzsdei finanszírozás elmélyítése a vállalatok, ezen belül elsősorban a kis- és középvállalatok körében. A 25 országból több mint 1000 céget magában foglaló ELITE-program elsősorban a célzott vállalati szegmens vállalatirányítási kompetenciáinak javításán keresztül kívánja felkészíteni e vállalatokat a tőzsdei bevezetésre. A program képzési része elsősorban a tőzsdei bevezetésre vonatkozó ismereteket foglalja magába, de kiterjed általános finanszírozási és adóoptimalizálási technikákra, marketing készségekre is, valamint országspecifikus tudást is nyújt. A magyar BÉT-ELITE-program – amelyet számos más hazai program egészít ki – 17 hazai céget vont be eddig sikerrel. Érdekes adalék, hogy a BÉT saját felmérése szerint Magyarországon jelenleg 331 kis- és középvállalat működik, amelyek tőzsdeképesek lehetnek. Az első ténylegesen megvalósult és sikeres tőzsdei kibocsátás a Megakrán Nyrt. tapasztalatairól a mellékletben találhatunk részleteket.

■ Szintén a kkv-szektor és annak finanszírozását helyezi a nyolcadik fejezet fókuszába *Krisán László*, a KAVOSZ Zrt. vezérigazgatója, aki a Széchenyi-kártya-program elmúlt 18 évét és jövőbeni alkalmazásának lehetőségeit elemzi. A fejezet a kkv-szektor fogalmát mindjárt a tanulmány elején pontosítja, kiegészítve ezt a vállalati szegmenst a nem elhanyagolható méretű mikro- és nanovállalkozások körével, a továbbiakban nmkkv-ként hivatkozva erre a vállalati csoportra. A szektor jelentőségének érzékeltetése érdekében számba veszi mindazokat a mutatószámokat, amelyek ennek a szektornak a magyar gazdaságban betöltött szerepét visszatükröztetik. Számarányukat (94 százalék) és a foglalkoztatásban betöltött

szerepüket (65 százalék) tekintve egy igen jelentős vállalati csoportról van szó, amelynek azonban a GDP-hez való hozzájárulása (44 százalék) és az ország exportjából való részesedése (16 százalék) messze az elvárható mérték alatt van. Ennek magyarázatául több olyan problémát is megnevez a tanulmány, amely a vállalatok továbbfejlődésének akadályát képezhetik. Ezek között – a teljesség igénye nélkül – a legfontosabbnak a pénz- és a tudástőke hiányát, a kényszervállalkozók nagy arányát, az alacsony termelékenységet, az innováció elégtelenségét vagy az előregedő tulajdonosi háttérrel jelöli meg a szerző. Krisán László a pénztőkéhez való hozzájárulás kapcsán külön is felhívja a figyelmet arra, hogy a bankhiteleket igénybe vevő nmkkv aránya különösen alacsony Magyarországon az Európai Unió többi országához viszonyítva. Ennek azonban nem a saját tőkével való megfelelő ellátottság az oka, hanem a hitelfelvételhez szükséges alapvető pénzügyi ismeretek hiánya vagy sok esetben a magas banki egységköltségek. (Itt jegyezném meg, hogy az MNB által 2013-ban elindított Növekedési Hitelprogram – amelyet a könyv bevezetője is említ – sokat javított a kkv-szektor hitelhezjutási esélyein.)

A tanulmány az elmondottak tükrében hangsúlyozza a 2002 óta sikeresen működő Széchenyi-kártya-program jelentőségét, amely kiküszöbölve a banki procedúra nehézségeit, vállalkozóbarát és megbízható módon állt az nmkkv-szektor rendelkezésére. Az elmúlt 18 évben többször megújulva – például az agráriumra való kiterjesztéssel vagy az uniós pályázatokban való részvétel elősegítésével – tovább bővültek a program felhasználásának lehetőségei. A szerző meglátása szerint a program további potenciállal rendelkezik. Azáltal, hogy az állam kiszámítható támogatási környezetet teremt, lehetővé válik, hogy az nmkkv-szektor sikerrel tudjon alkalmazkodni a piaci változásokhoz, amely a fennmaradásának alapfeltétele.

■ A kilencedik, egyben utolsó fejezet újra a vállalati innováció fontosságát és az ösztönző állam lehetséges hozzájárulásának kérdését járja körbe. (Talán egységesebb képet kaptunk volna, ha ez a fejezet, megelőzve az előző ket-tőt, a hatodik után következik.) A tanulmányt *Szeghegyi Ágnes*, az Óbudai Egyetem docense és *Petőné Csuka Ildikó*, az Óbudai Egyetem adjunktusa jegyzik. A fejezet kiindulópontja a tudásalapú gazdaság és társadalom globális térhódítása, amely együtt jár az úgynevezett intellektuális tőke felértékelődésével. Az intellektuális tőke három komponense – a szervezeti tőke, a kapcsolati tőke és az emberi tőke – külön-külön is figyelmet érdemel. A szervezeti tőke, amelyet a szakirodalom leginkább a vállalati immateriális vagyonnal azonosít, több kutatás szerint is a beruházások és a vállalati érték egyre nagyobb hányadát teszi ki. Az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban a cégek már a 2000-es években többet fektettek be immateriális javakba, mint tárgyi eszközökbe (Van Ark és szerzőtársai, 2009, 80). Egy 2019-es felmérés szerint pedig az S&P 500 vállalataiban⁵ az immateriális javak értéke 2018-ra már jelentősen meghaladja a tárgyi eszközök állományát (*Intangible Assets Financial Statement Impact Comparison Report*, Aon, 2019). Ezek az adatok is jól érzékeltetik, hogy a vállalatok versenyképességének egyik alapfeltétele a K+F és az innováció fejlesztése, amelyhez a magyar gazdaságnak is fel kell zárkóznia.

A kapcsolati tőke jelentőségét, egyben hiányát – ahogy már a korábbi fejezetekben is olvashattuk – ez a tanulmány is hangsúlyozza, egyben rámutat az okokra, köztük a magyar társadalom individuális jellegére, amely a tudásátadás a tudásmegosztás alacsony szintjéhez vezet, és gátolja a hatékony tudásmenedzsment kialakulását. Ebből következően az állami szerepvállalás egyik fontos terepének kell lennie a hálózatosság folyamatának, a klaszterek elterjedése erősítésének, valamint – az in-

formációs technológiák helyett – az információs és kommunikációs technológiák (IKT) meghonosodásának támogatása.

Az emberi tőke vonatkozásában az oktatás szerepét emelik ki a szerzők. A már említett interperszonális készségek fejlesztése mellett a digitális technikai tudás elmélyítését jelölik ki elérendő célként. Példaként állítják a magyar oktatási rendszer elé a finn tapasztalatokat, amelynek hatékonyságát a PISA-felmérések eredményei is igazolják. (Ezen a téren Magyarország az OECD-átlag alatt teljesít, ahogy erre a bevezető kapcsán már felhívtuk a figyelmet). A tanulmány végső üzenete, hogy az innováció megerősítése, az IKT fejlesztése a leghatékonyabb módja a vállalati termelékenység, a foglalkoztatottság és végső soron a hazai GDP növelésének.

■ A kötet mellékletében két vállalati esettanulmányt találunk, amelyek az állam és a vállalat együttműködésének sikeres hazai megvalósulását reprezentálják. Az első tanulmány, amelyet a cég elnök-vezérigazgatója, *Bauer Joerg* írt, a Tungfram példáján keresztül demonstrálja, hogy lehetséges egy külföldi tulajdonú vállalat és a magyar gazdaság között kölcsönösen előnyös kapcsolat kialakítása. Ha ugyanis egy kifejezetten innovációorientált, magas hozzáadott értéket előállító, külföldi tulajdonban lévő vállalat a *Made in Hungary* szlogenje helyett az *Invented in Hungary* vállalati politikáját követi, akkor megtalálja Magyarországon azt az infrastruktúrát, oktatási intézményt, képzési típust (pl. duális képzés), amely a digitális kor kihívásainak való megfelelést lehetővé teszi, és egyaránt hasznosak a vállalat és a hazai gazdaság számára.

■ A másik esettanulmány a hetedik fejezet kapcsán már említett Megakrán középvállalat tőzsdei kibocsátásának háttérét mutatja be. *Vitkovics Péter* a cég felügyelőbizottságának elnöke hangsúlyozza, hogy a vállalati akarat és aktivitás, valamint az ösztönző állami szerepvállalás egyaránt szükséges volt egy ilyen minőségi ugrás megvalósításához. A Megakrán képes volt megújulni, előremenekülni, az egy személyes irányítás helyett magas szintű vállalatirányítási gyakorlatot bevezetni, eszközparkját fejleszteni, új finanszírozási struktúrát kialakítani. Ezekben a törekvéseiben pedig az MNB Növekedési Hitelprogramja és a BÉT ELITE programja nyújtott a megfelelő időben, megfelelő mértékű támogatást, amely lehetővé tette, hogy középvállalatként tőzsdei szereplővé váljon.

A Parragh Bianka által szerkesztett *Ösztönző állam – hatékonyabb vállalatok* című kötet a jelen közgazdasági diskurzusának homlokterében álló, aktuális kérdést jár körbe, méghozzá sajátos szemszögből, a hazai gyakorlatot, gazdaságpolitikai célkitűzéseket részletesen elemelve. A kötet szerzői, a magyar gazdaságirányítás kiemelkedő szereplői, az állam aktív részvétele mellett érvelnek, hangsúlyozva a vállalati szektor együttműködésének és vállalkozási hajlandóságának fontosságát. A könyv állításai adatokkal, hivatkozásokkal gazdagon alátámasztottak, ezáltal átfogó képet adnak az elmúlt évtized gazdasági eredményeiről és lehetséges jövőbeni irányairól, amely ebben a formájában hiánypótló és fontos hivatkozási forrás lehet a kérdés iránt érdeklődő szakmai vagy akár laikus olvasóközönség számára is.

Katona Klára

Levelezési e-cím: katona.klara@jak.ppke.hu

JEGYZETEK

- ¹ 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról
- ² https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_meresek/pisa/PISA2018_v6.pdf
- ³ <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2021>
- ⁴ <https://www.mnb.hu/statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/viii-fizetesi-merleg-kozvetlen-tokebefektetesek-kulfolddel-szembeni-allomanyok/kozvetlentoke-befektetesek/bpm6-modszertan-szerinti-adatok>
- ⁵ A Standard & Poor's 500-index rövidített elnevezése; a NYSE és a NASDAQ által jegyzett érték alapján a legnagyobb amerikai vállalatok indexe.

IRODALOM

- ÁBEL I., KOVALSZKY Zs., MÓDOS D. (2013). Hajlító csapások – Az állami segítség ára az Amerikai Egyesült Államok bankrendszerében. *Hitelintézeti Szemle*, 2013/14. 14–32. oldal
- BARAKONYI K. (2017). Jövőkép és stratégia. In: Bábosik Mária: *Vezetés a közjó szolgálatában*, Állami Számvevőszék, Typotex Kiadó, 319–346. oldal
- XVI. BENEDEK, (2009). *Caritas in Veritate*, *Libreria Editrice Vaticana Rome*, www.vatican.va
- FARKAS F. (2017). Változásmenedzsment. In: Bábosik Mária: *Vezetés a közjó szolgálatában*, Állami Számvevőszék, Typotex Kiadó, 611–634
- FIGLIORE, F., UHLIG, H. (2011). Bank Finance versus Bond Finance. *Journal of Money, Credit and Banking*, Volume 43, Issue7, October, pp. 1399–1421, <https://doi.org/10.1111/j.1538-4616.2011.00429.x>
- KATONA, K. (2018). Impact of Knowledge Capital on the Production of Hungarian Firm. *International Advances in Economic Research*, Volume 24, Number 2, pp. 135–146, <https://doi.org/10.1007/s11294-018-9684-x>
- PIKETTY, T., NOVOKMERT, F. (2018). 2018, the year of Europe. <https://www.lemonde.fr/blog/piketty/2018/01/16/2018-the-year-of-europe/>
- SCHUMPETER, J. A. (1939). *Business cycles: A theoretical, historical, and statistical analysis of the capitalist process*. Vol. I–II. McGraw-Hill, New York <https://doi.org/10.1080/13662710500513474>
- STIGLITZ, J. (2010). Needed: a new economic paradigm. <http://ineteconomics.org/stiglitznew-paradigm>
- SZEPESI B., POGÁCSÁS P. (2019). Megtört az átok – A magyar vállalkozások ledolgozták lemaradásukat a régió többi országához képest. *Összkep*, 2019/12, http://osszkep.hu/wp-content/uploads/2019/12/Termlekenysegvaltozas_kategoriankent_18-10.png
- SZILÁGYI G. A. (szerk.) (2017). A magyar kutatás-fejlesztés és innovációs tevékenység eredményessége. Állami Számvevőszék elemzése, 2017. május, 1–93. oldal, https://www.asz.hu/storage/files/files/Publikaciok/Elemzesek_tanulmanyok/2017/kfi_elemzes_20170516.pdf?download=true
- VALENTINYI Á. (2001). A tőkejövedelem optimális adóztatása. *Közgazdasági Szemle*, XLVIII. évf., június, 459–479. oldal

VAN ARK, B., HAO, J. X., CORRADO, C., HULTEN, C. (2009). Measuring Intangible Capital and its Contribution to Economic Growth in Europe. *EIB Papers*, Vol. 14. No. 1

AON (2019). Intangible Assets Financial Statement Impact Comparison Report, <https://www.aon.com/forms/2019/strategy-valuation-and-risk-of-intangible-assets.jsp>